

Rapporten All-Archeo bv 2548

Archeologienota
Geraardsbergen – Markt 45-46

Natasja Reyns

Bornem
2026

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bv
Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns

All-Archeo bv
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2026/12.807/115

© All-Archeo bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek.....	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze	13
2.4	Assessmentrapport	13
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	13
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	27
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	29
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	31
3	Samenvatting.....	33
4	Bibliografie	34
4.1	Publicaties	34
4.2	Websites	34
5	Bijlagen	34
5.1	Archeologische periodes	35

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Geraardsbergen. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

Kadastrale percelen: Geraardsbergen, Afdeling 1, sectie B, nummers 217 en 218E

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 359 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 06/01/2026 – 15/05/2026

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, historische bebouwing

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt de sloop van panden nr. 45 en 46 voorzien. Die hebben een kelder aan de straatzijde. De kelders zijn 2 m diep tot de bovenzijde van de vloerplaat van de kelder. Huisnr. 46 heeft ook onder de bebouwing achteraan een kelder. Die is ca. 96 cm diep tot de bovenzijde van de vloerplaat van de kelder. De bestaande kelders worden weggewerkt en worden niet hergebruikt. Ze worden opgevuld.

In de plaats komt een meergezinswoning met zes appartementen en een parkeerzone met fietsenberging op het gelijkvloers. Het nieuwe gebouw wordt niet onderkelderd. De nulpas van de nieuwe bebouwing komt ongeveer 25 à 30 cm lager te liggen dan de nulpas van de huidige bebouwing.

De nieuwe bebouwing wordt uitgevoerd op een vloerplaat. Die is met de vloeropbouw ca. 40 cm dik. Verder wordt het gebouw vermoedelijk gefundeerd op funderingsbalken met een verstoringsdiepte tot naar schatting maximaal ca. 1,20 m. De precieze funderingsdiepte en -wijze ligt momenteel echter nog niet vast. Ze is afhankelijk van de resultaten van het uit te voeren sonderingsonderzoek.

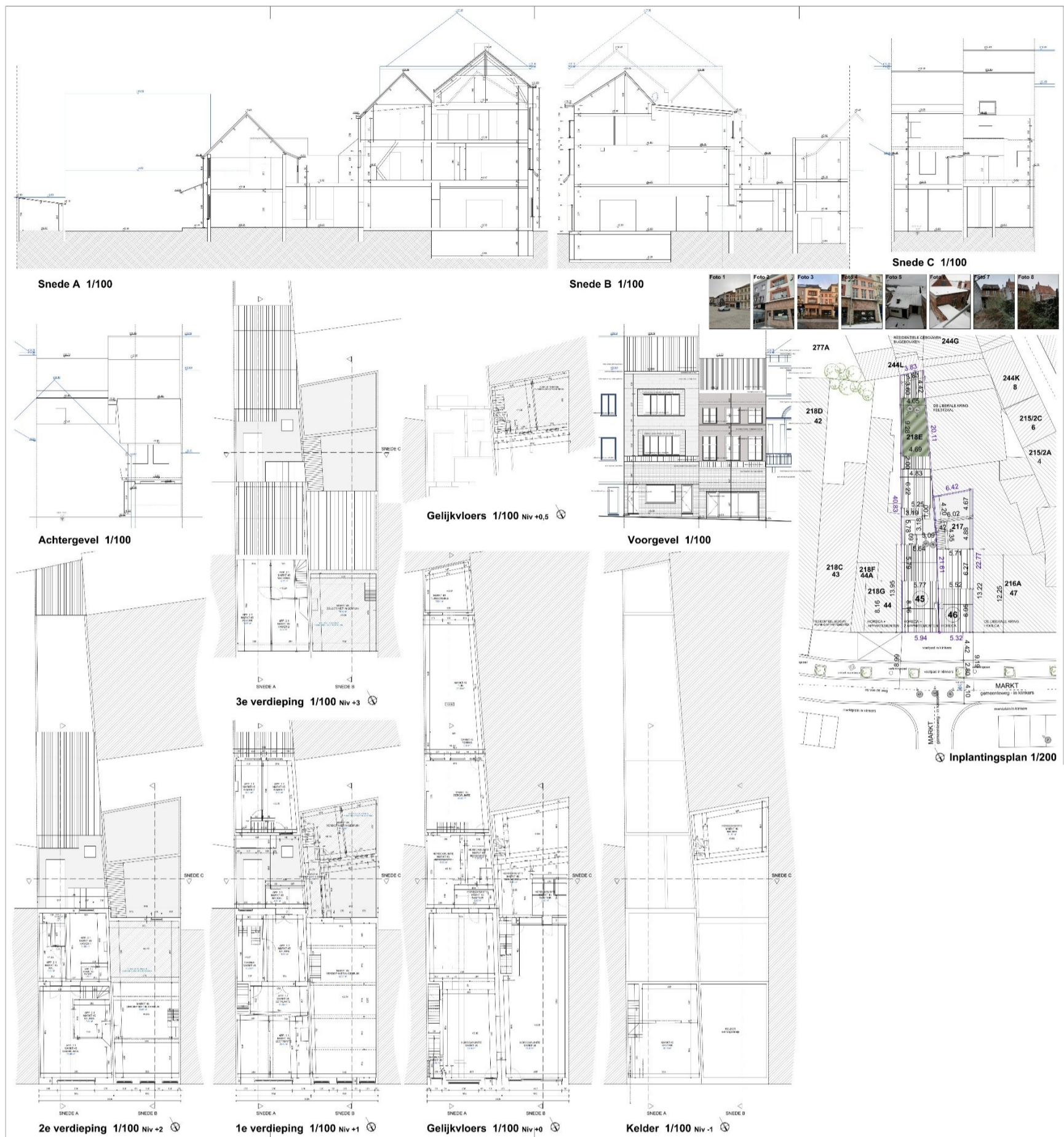
De voorgevel van nr. 46 wordt opnieuw gemetst zoals die oorspronkelijk was, met dezelfde raamopeningen. De voorgevel van nr. 45 wordt in een gelijkaardige stijl voorzien om het beeld door te trekken.

In het nieuwe gebouw komt een lift. De aanleg van de liftput kent een verstoringsdiepte van ca. 1,10 m. De nieuwe bebouwing wordt ook nog voorzien van een nutsput. De aanleg daarvan betekent plaatselijk een verstoringsdiepte tot maximaal ca. 3,20 m.

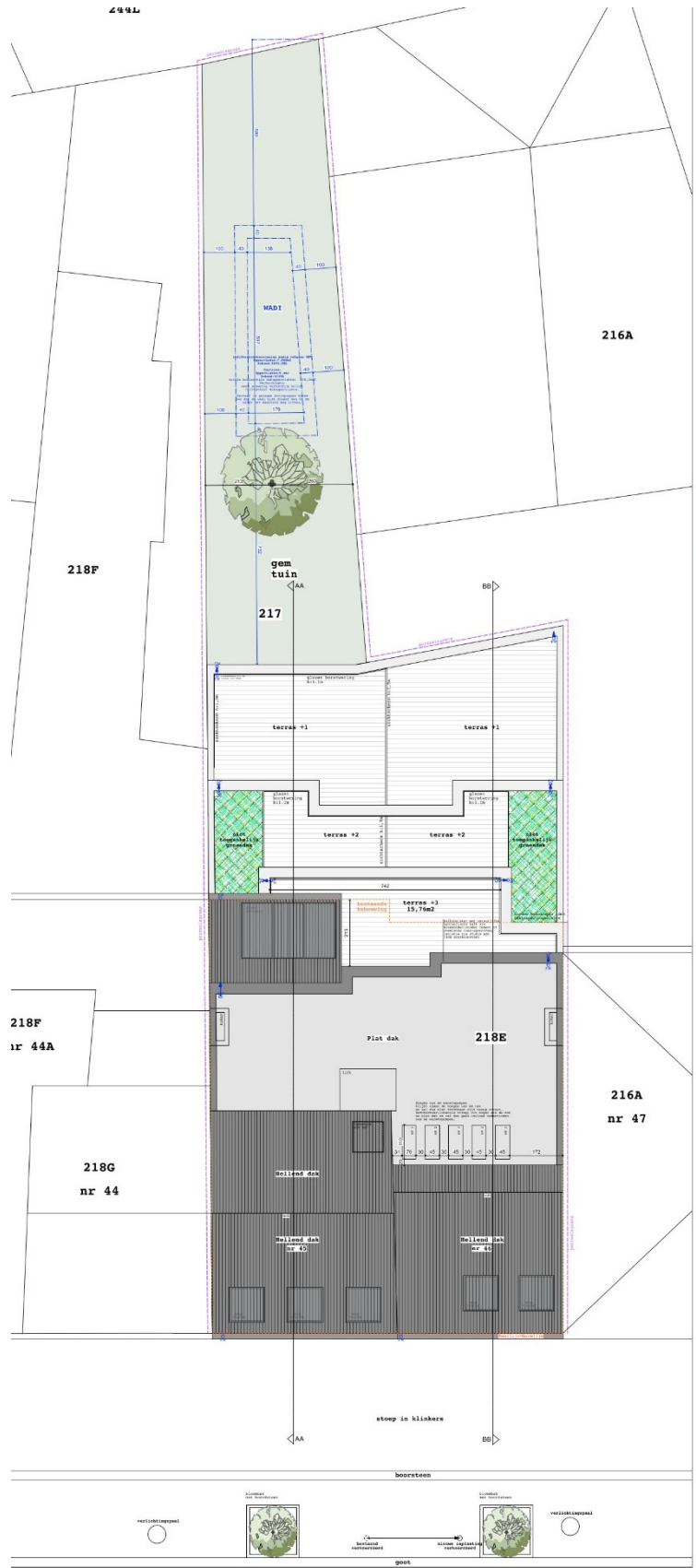
De zone achter de nieuwe bebouwing wordt ingericht als gemeenschappelijke tuin. Hier wordt de aanplant van grassen, struiken en bomen voorzien. Bodemingrepen gerelateerd aan groenaanleg kennen een verstoringsdiepte die ligt tussen ca. 40 cm en 1,00 m. Er wordt ook een wadi aangelegd. Die zal een verstoringsdiepte tot maximaal ca. 50 cm kennen.

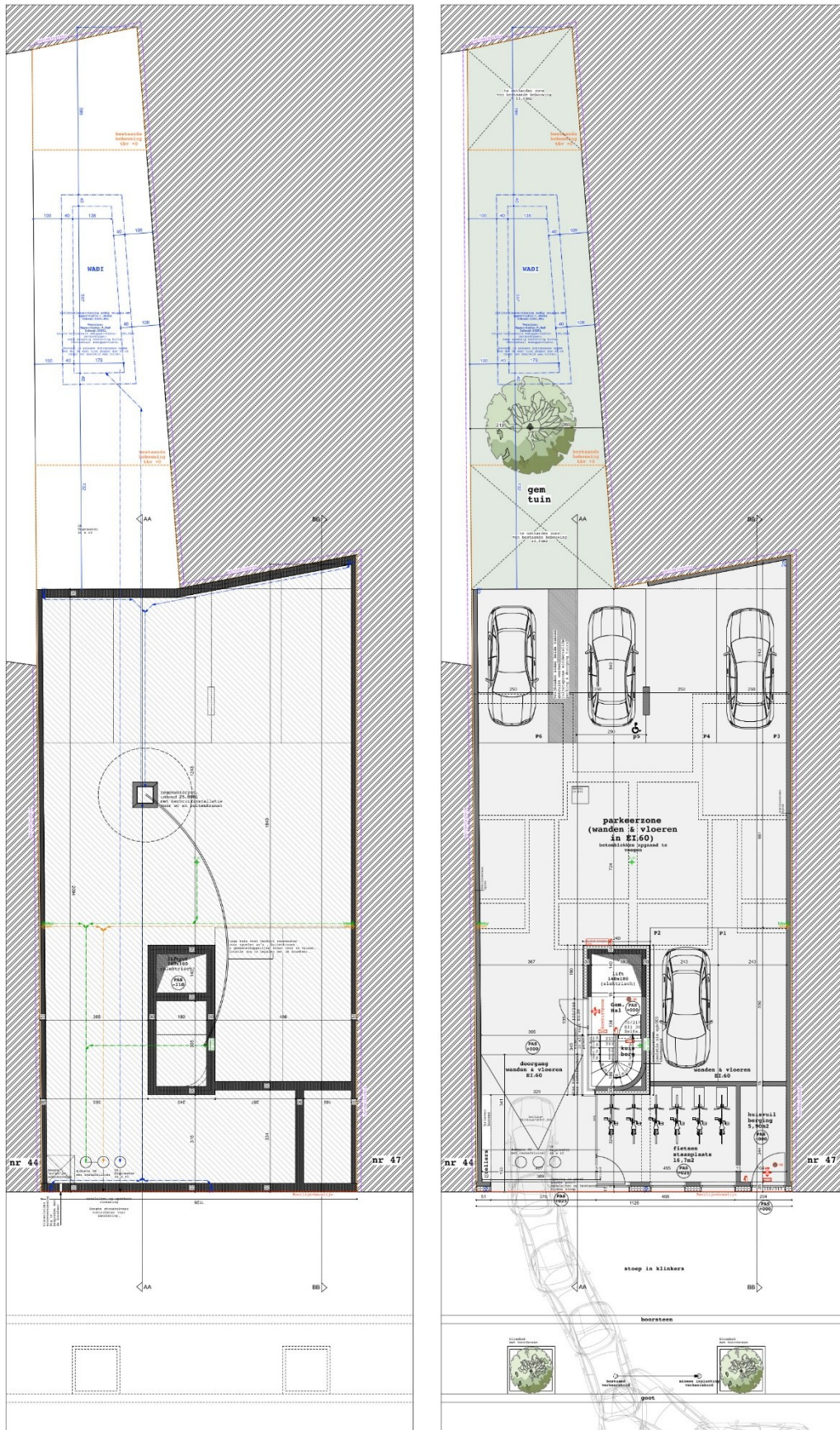
Figuur 3: Foto's bestaande kelders

Figuur 4: Plan bestaande toestand

Figuur 5: Inplantingsplan ontworpen toestand

Figuur 6: Funderings- en rioleringsplan (links) en grondplan gelijkvloers (rechts)

Figuur 7: Sede AA ontworpen toestand

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeoreferreed geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het plan van Jacob van Deventer (1550-1565), de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadasterplan (1826-1843) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot landschapshistoriek, gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschap atlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuiden van de Markt, ten oosten van de Duivenstraat en ten noordwesten van de Buizemontstraat (Figuur 8). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde. Ten westen stromen de Dender en de Korte Lakebeek (Figuur 10).

Geomorfologisch ligt Geraardsbergen in het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict. Hiertoe behoren de Oudenberg, de Kesterberg (Pajottenland), de Vlaamse Ardennen en hun uitlopers. Het sterk golvend reliëf wordt er vormgegeven door talrijke leemruggen, die hoogtes kunnen bereiken tot meer dan 100 m TAW enerzijds en diep insnijdende beekvalleien zoals die van de Dender anderzijds. Verantwoordelijk voor dit uitgesproken reliëfverschil is de sterke erosie die op het einde van het Tertiair en met name gedurende de interglaciale en interstadiale fasen van het Pleistoceen plaatsvond.³

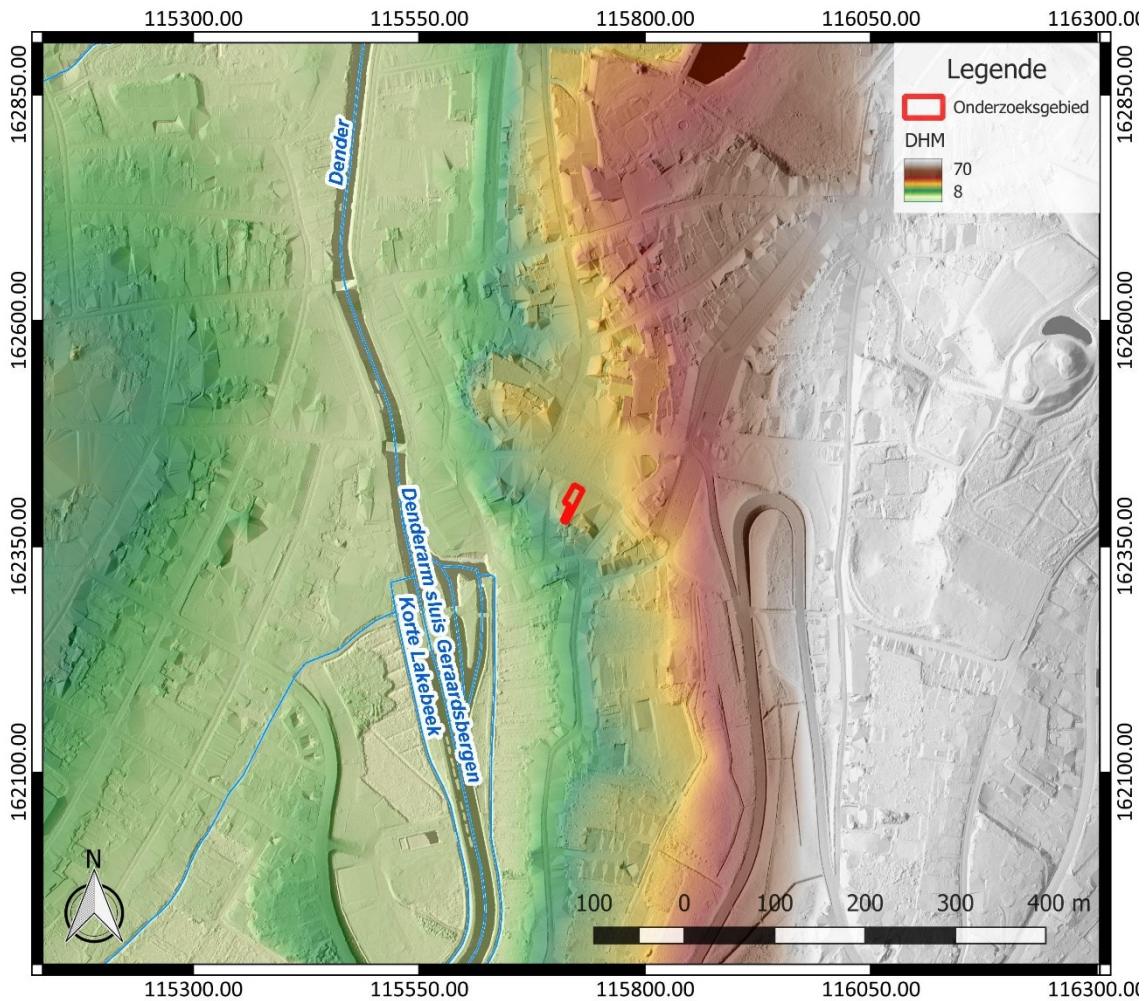
³ Louis 1975, 14

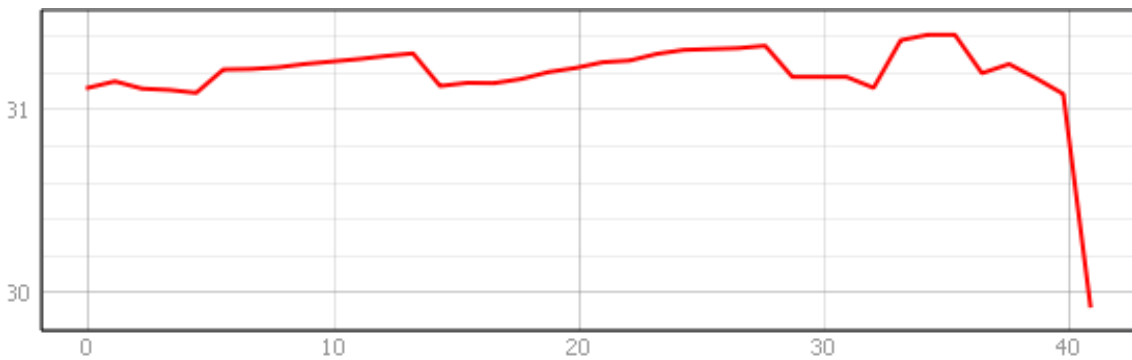
Figuur 8: Luchtfoto van 2024 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Multidirectional hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm, met aanduiding van het onderzoeksgebied

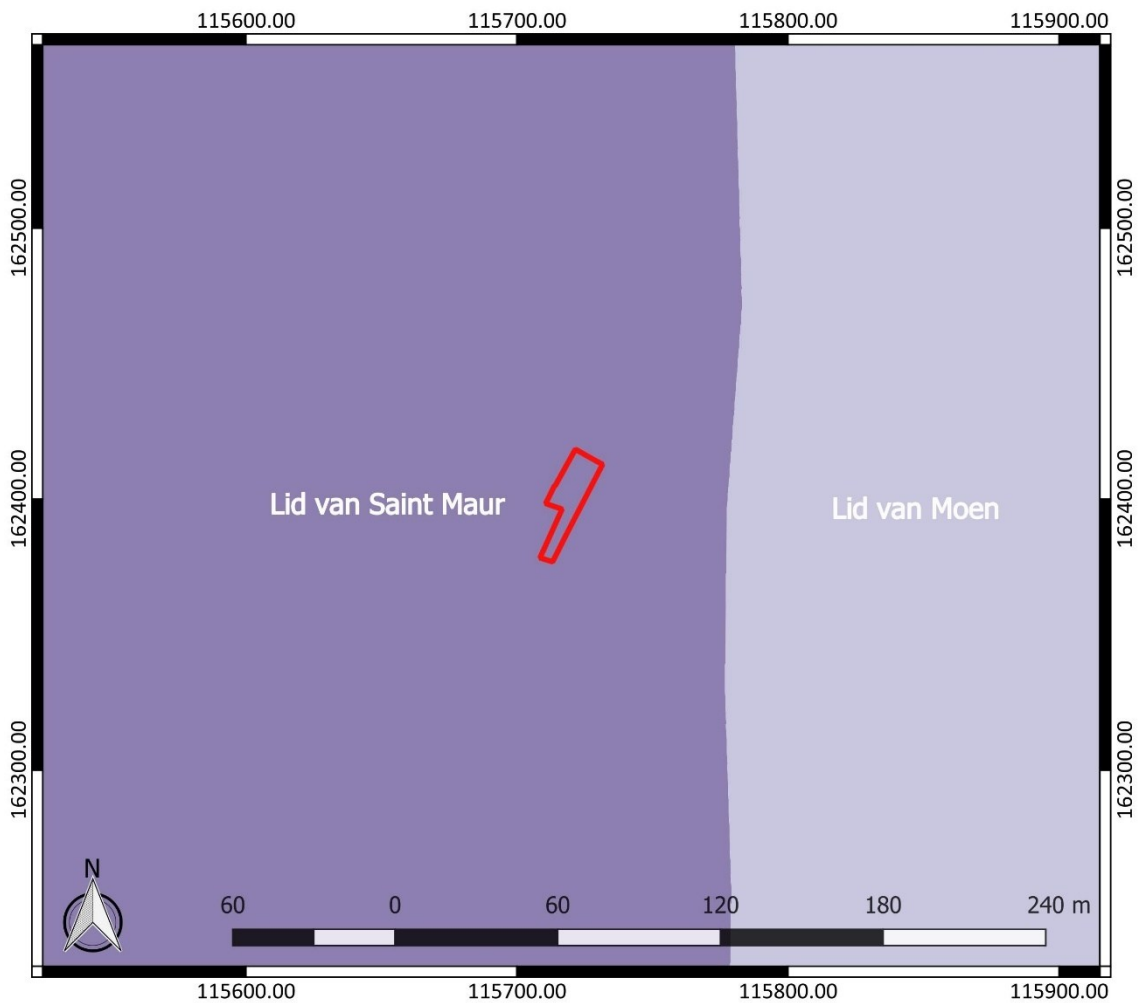

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van hoger gelegen gronden ten oosten naar lager gelegen gronden ten westen, ter hoogte van de vallei van de Dender. Het terrein is vrij vlak en kent een hoogte van 29,9 tot 31,4 m TAW (Figuur 11).

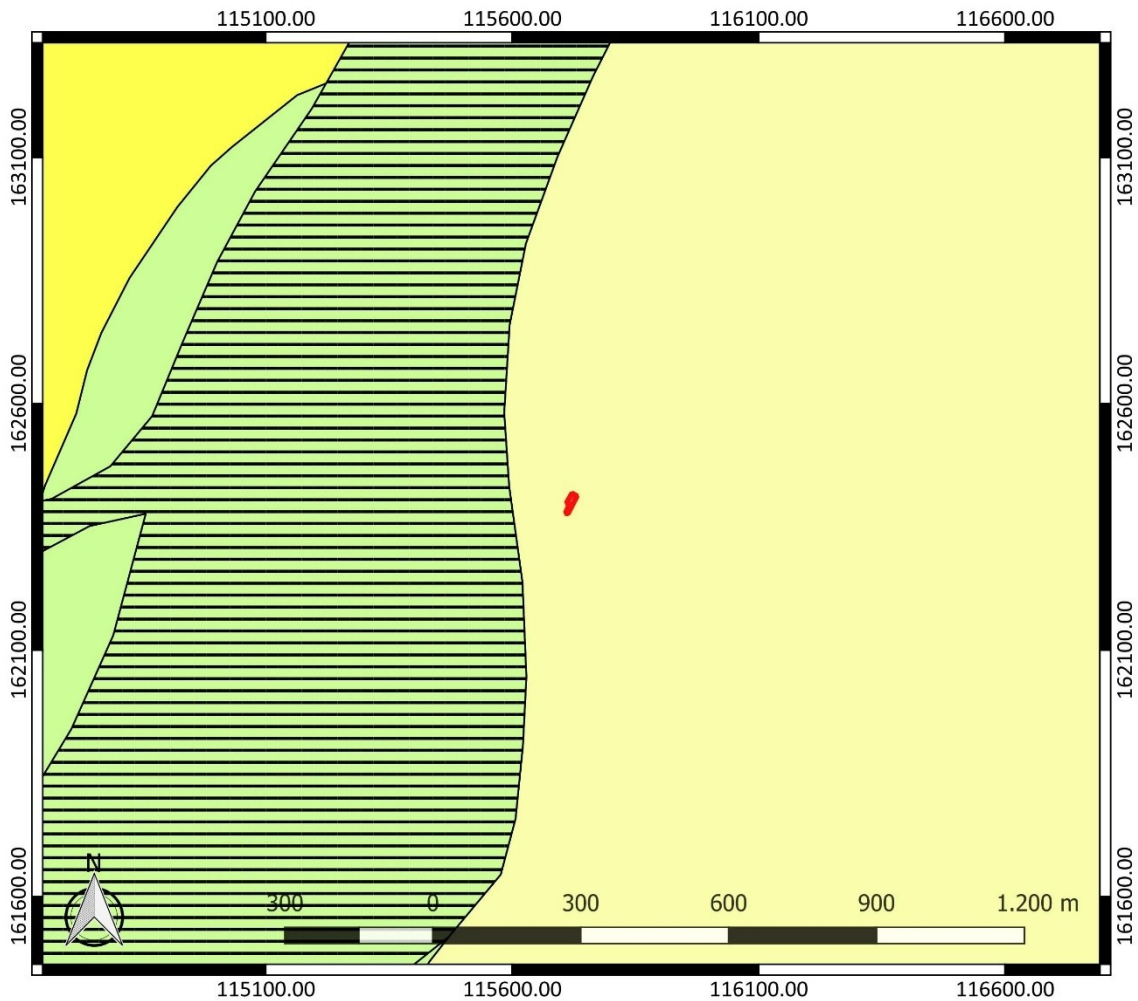
Figuur 12: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 12) bestaat uit het Lid van Saint Maur. Dit wordt gekenmerkt door grijze klei, die silthoudend is. Op korte afstand ten oosten vinden we het Lid van Moen. Dit bestaat uit grijze klei tot silt, die kleihoudend is en die kleilagen en *Nummulites planulatus* bevat.⁴

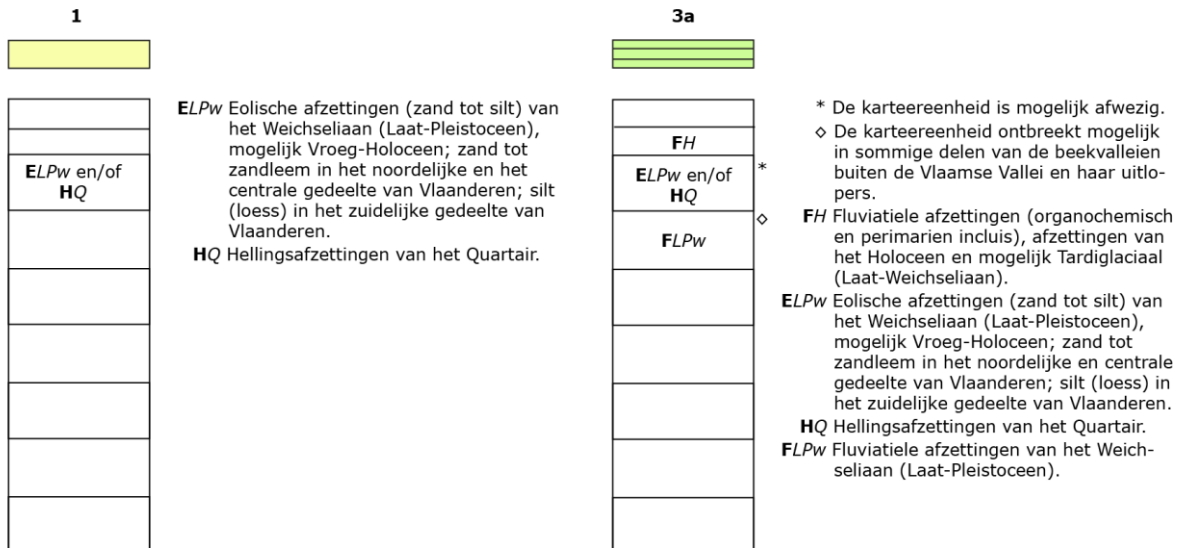
De quartairgeologische kaart (Figuur 13) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁵

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

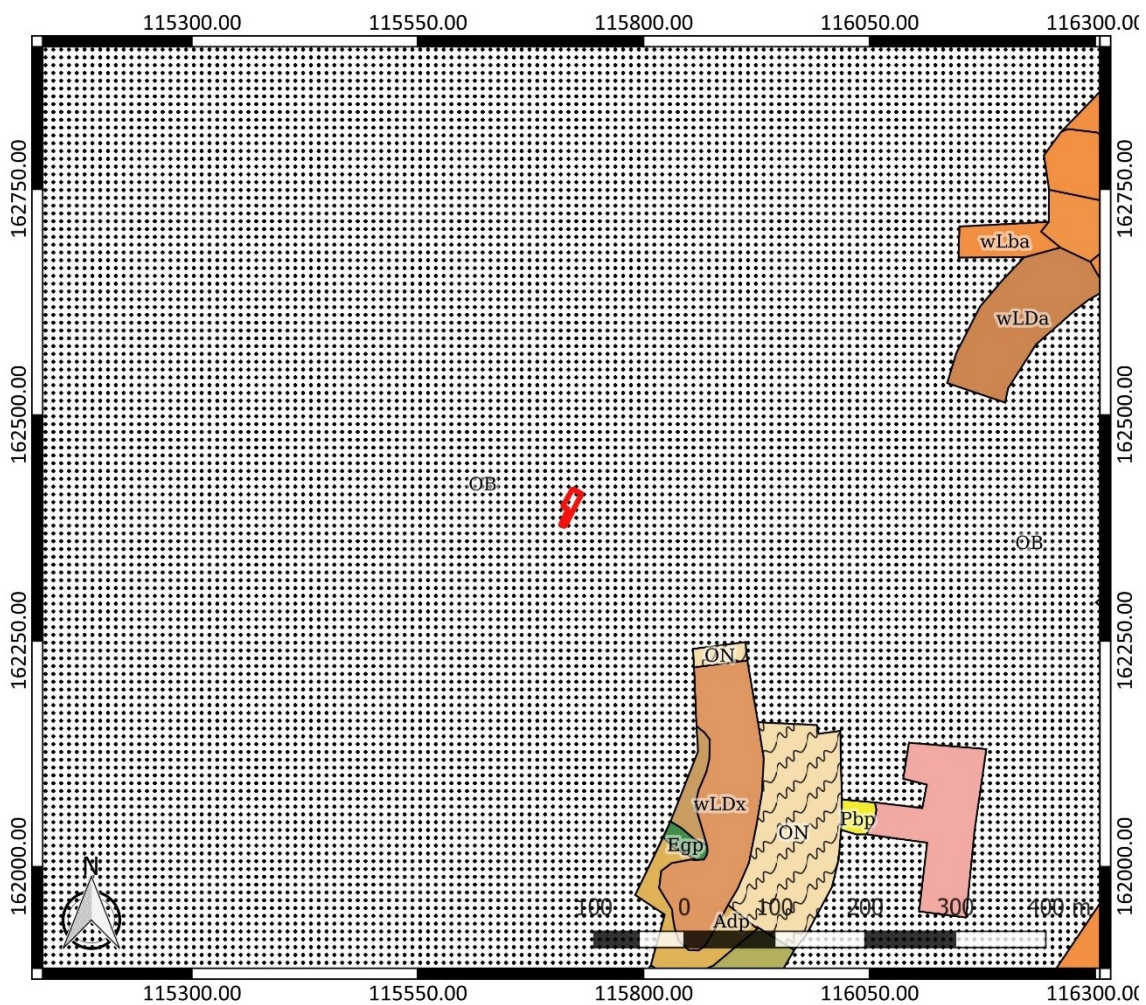
Figuur 13: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

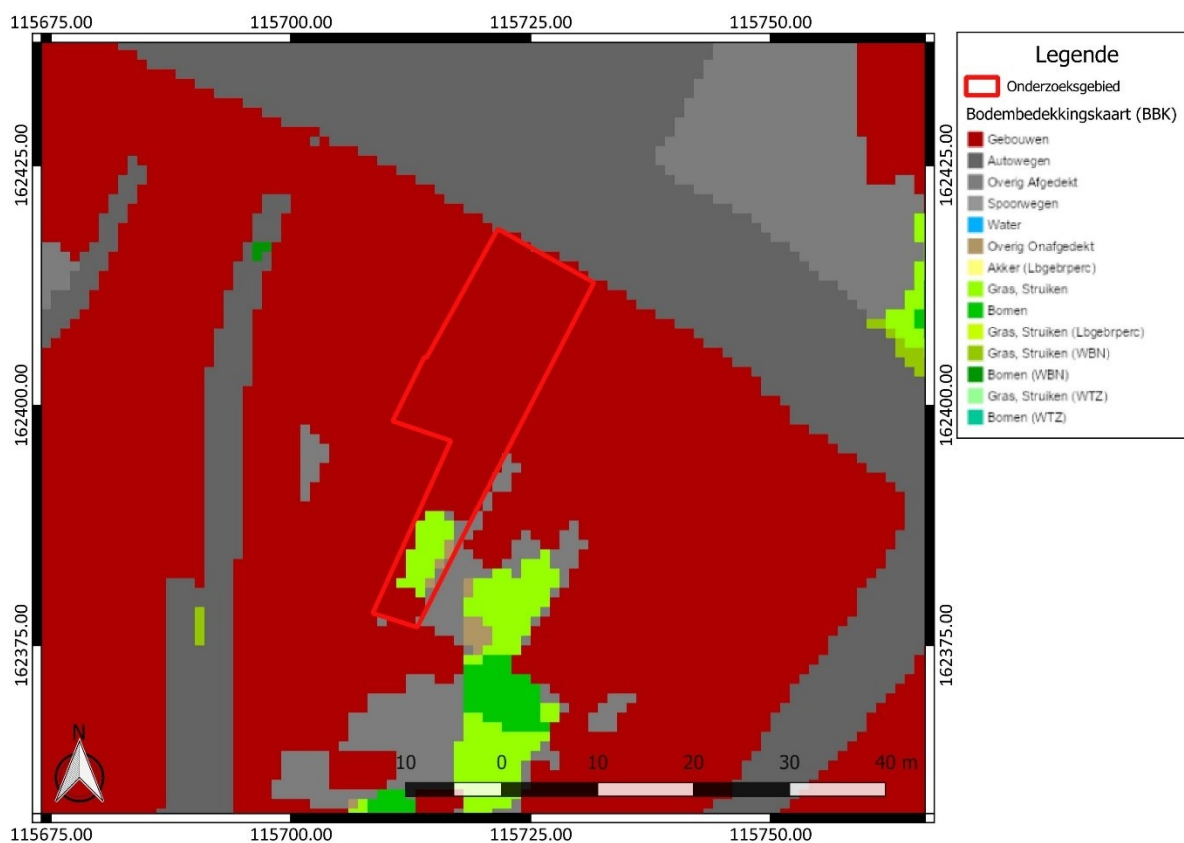
De bodemkaart (Figuur 15) situeert het onderzoeksgebied en zijn omgeving in een bebouwde zone (OB). In de omgeving vinden we onder meer ook de aanduiding van opgehoogde gronden (ON), een matig droge tot matig natte zandleembodem met onbepaald profiel en met klei-zand op geringe diepte, ondieper dan 75 cm (wLDx), een droge zandleembodem met textuur B horizont en met klei-zand op geringe diepte, ondieper dan 75 cm (wLba), een matig droge tot matig natte zandleembodem met textuur B horizont en met klei-zand op geringe diepte, ondieper dan 75 cm (wLda) en een matig natte zandleembodem zonder profiel (Ldp).

We leren er uit dat de omgeving van het onderzoeksgebied gekenmerkt wordt door de overgang van een droge naar een matig natte bodem, wat aantrekkelijk geweest kan zijn voor de mens in het verleden.

Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat overwegend gebouwen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en verhardingen (Figuur 16). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

Figuur 16: Bodemgebruikskartaar met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De stad Geraardsbergen situeert zich op de linker- en rechteroever van de Dender. In het noorden omsluit de vallei van de Molenbeek de historische stadskern. Het dankt zijn belang aan deze strategische landschappelijke ligging. In tegenstelling tot de vlakkere linkeroever, kent de rechteroever een sterk reliëfverschil van ca. 20 m TAW aan de Dender tot wel 100 m TAW op de Oudenberg.⁶ Deze steile helling impliceert een sterk verdedigbare positie.⁷ Parallel aan de bevaarbare Dender, die aansluiting geeft met het noorden, loopt een wegtracé van Aalst naar Gent. Een andere wegas verbindt Geraardsbergen met Brussel in het oosten en Oudenaarde in het westen. De kruising van de rivier met landwegen van (inter-)regionaal belang had een tweede gunstige invloed op de stadsontwikkeling van Geraardsbergen.⁸

Het ontstaan van Geraardsbergen als stad dienen we volgens het traditionele stichtingsverhaal te situeren tussen 1067 en 1070, op de rand van een leemrug die grenst aan de alluviale vlakte van de Dender, een locatie met 'Hunnegem' als toponiem. Volgens een stichtingsoorkonde uit 1068 zou Graaf Boudewijn VI destijds een stuk land van Gerald/Gerold in de parochie Hunnegem gekocht hebben om er een stad te stichten als versterking van het Vlaamse grondgebied.⁹ Een deel van het allodium werd als gift eigendom van de heer van Boelare, die op zijn beurt gebruiksrechten schonk

⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Historische stadskern van Geraardsbergen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140022> (geraadpleegd op 7 januari 2026).

⁷ Cock/Van Bockstaele 2008, 74

⁸ Van de Perre 2011, 63

⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Historische stadskern van Geraardsbergen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140022> (geraadpleegd op 7 januari 2026).

op de bossen en weiden aan de bewoners van wat voortaan ‘Geraardsbergen/Geroldsbergen’ genoemd werd.¹⁰

Of deze ontstaansgeschiedenis zomaar voor waar mag worden aangenomen, valt echter te betwijfelen. Zo bestaat er het vermoeden dat er geen continuïteit bestond tussen Hunnegem en Geraardsbergen. Naast het gegeven dat dit twee naamgevingen zijn zonder enige gelijkenissen, betreft Hunnegem een oud domeincentrum met een kerk aan de Oude Dender dat al aan het begin van de 12de eeuw in verval was. Het hof en de heren waren er reeds uitgeweken en de kerk verloor zijn statuut als hoofdkerk.¹¹ Daarnaast duikt de naam Geraardsbergen al op in historische bronnen uit 1034-1058. Mogelijk betekende het toekennen van stadsrechten door Boudewijn VI in 1068 een extra stimulans voor de ontwikkeling van een reeds bestaande nederzetting, eerder dan een nieuwe stadsstichting.¹²

Vermoedelijk situeerde de oudste stadskern zich op de steile helling van de rechteroever onder de top van de Oudenberg.¹³ Het bevat een trapezoidale markt, waarop de hoofdstraten in stervorm uitlopen en verder een onregelmatig, organisch gegroeid stratenplan. Van belang voor de stad zijn naast de Oude Markt de oprichting van het schepenhuis en de Sint-Bartholomeuskerk. De kerk zou in oorsprong teruggaan op een aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijde kapel. Een pauselijke brief uit 1182 geeft aan dat de kerk, voor het eerst als de ‘Sint-Bartholomeuskerk’ vernoemd, eigen parochierechten had verworven. Bepalend voor de nederzetting was daarnaast de overplanting van de Sint-Adriaansabdij van Dikkelvenne naar Geraardsbergen in 1081, onder impuls van de graaf van Vlaanderen. Dankzij de transfer van de relieken van de heilige Adrianus van Roucourt naar de abdij in de 12de eeuw, groeide deze snel uit tot een bedevaartsoord. Dit zorgde niet alleen voor een economische, sociale, culturele en geestelijke expansie, maar de stadsontwikkeling kwam ermee pas echt op gang.

Van de oudste stadsomwalling is nagenoeg niets geweten. Een eerste oprichting van stadsmuren met versterkte torens en zes stadspoorten gebeurde in 1332. Het gaat om de Duts- of Oudenaarde poort, de Boelarepoort, de Vlieguit- of Gentsepoort, de Over- of Brusselse poort, de Putsemeyn- of Buisemontpoort en de Hunnegem- of Lessenepoort. Deze verdedigingsgordel was meermaals onderhevig aan vernielingen, heropbouwen en herstellingen. Momenteel is de 16de-eeuwse stadsomwalling, zoals te zien op de kaart van Jacob van Deventer uit 1550-1565, geïntegreerd in de ruimtelijke structuur van de huidige stad.

In de 14de eeuw nam de stadsontwikkeling een hoge vlucht dankzij de leerlooierij en de lakennijverheid als belangrijkste ambachtsactiviteiten. Met de verwoestingen door de troepen van graaf Lodewijk van Male kwam in 1381 aan deze voorspoedige periode een einde. Keerzijde van de strategische geografische ligging van Geraardsbergen bleken frequent opeenvolgende oorlogen te zijn, waarmee de stad te kampen had. Zo kende de stad in de 15de eeuw een economisch dieptepunt met het verdwijnen van de lakennijverheid door belegeringen van zowel de Gentenaars als van de troepen van Filips de Goede. Met de opkomst van de kantenijverheid en de tapijtweverij kende Geraardsbergen in de daaropvolgende eeuw een economische heropleving.

Opnieuw verloor de stad haar economisch belang door plunderingen onder het Spaans bewind in de tweede helft van de 16de eeuw. In de eerste helft van de 17de eeuw deed zich een korte herstelperiode voor met de lijnwaadindustrie, die al snel de kop werd ingedrukt door de Spaans-Franse Oorlog (1635-1659). Relatieve welvaart en bloei door de komst van de kantenijverheid en de in

¹⁰ Cock/Van Bockstaele 2008, 73

¹¹ Van de Perre 2011, 50

¹² Cock/Van Bockstaele 2008, 74-75; Van de Perre 2011, 50-52

¹³ Van de Perre 2011, 52

respectievelijk 1838 en 1849 ingevoerde lucifersfabricatie en sigarennijverheid, karakteriseerden de 19de eeuw. Als gevolg van het kwijnen van de sigarenfabricatie, de beperkte teloorgang van de lucifersnijverheid en het verdwijnen van de kantindustrie vanaf de eerste helft van de 20ste eeuw en daarenboven de tabaksnijverheid na de Tweede Wereldoorlog, weken arbeidskrachten uit en viel de economie quasi stil. Dit werkte demografisch verval in de hand.¹⁴

De oudste kaart die beschikbaar is voor het onderzoeksgebied, is het plan van Jacob van Deventer uit 1550-1565 (Figuur 19). We zien dat het terrein binnen de historische stadskern gesitueerd is. In het noorden grenst het terrein reeds aan de historische voorloper van de huidige Markt. Verder ten westen zien we ook de Dender. Het terrein is bebouwd.

Figuur 17: Plattegrond van de stad Geraardsbergen door Jacob van Deventer, met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.hetlandvanaalst.be>)

Een afbeelding van de Markt van Geraardsbergen uit de eerste helft van de 17de eeuw toont ons de Sint-Bartholomeuskerk met links daarvan het stadhuis. Langs de Markt zien we bebouwing. De vermoedelijke locatie van het onderzoeksgebied is aangeduid, maar het perspectief van de kaart zorgt ervoor dat het moeilijk is de precieze locatie van het onderzoeksgebied te bepalen.

¹⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Historische stadskern van Geraardsbergen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140022> (geraadpleegd op 5 januari 2026).

Figuur 18: Afbeelding van de Markt van Geraardsbergen uit Stedenatlas De Wit (Madalijs 2017, 31) met situering van de vermoedelijke locatie van het onderzoeksgebied

Figuur 19: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), zien we een weinig gedetailleerd beeld (Figuur 19). We zien enkel het bouwblok weergegeven waarbinnen het onderzoeksgebied gesitueerd is, maar geen verder detail over de bebouwing.

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied bebouwd is (Figuur 20). We zien bebouwing in het noorden van het terrein, aan de straatzijde, en in het zuiden van het terrein. Daartussen is een onbebouwde zone te zien.

Figuur 20: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op een kaart van het centrum van Geraardsbergen door Damme uit 1778 valt enkel op te maken dat het onderzoeksgebied bebouwd was. Het betreft een minimale kaart.

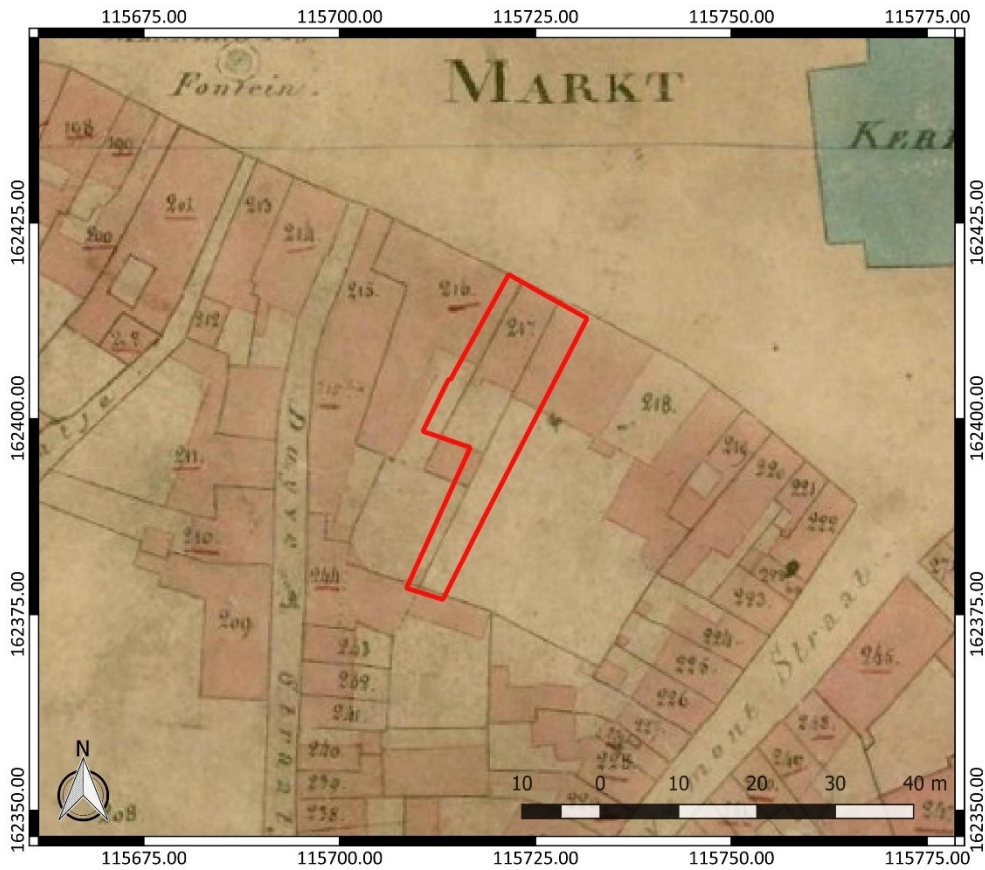
Figuur 21: Kaart van het centrum van Geraardsbergen door Damme (Madalijs 2017, 42) met vermoedelijke situering van het onderzoeksgebied

Van huisnr. 46 weten we dat de huidige bebouwing uit het begin van de 19de eeuw dateert. Het gebouw is voorzien van een recente winkelpui.¹⁵

Op het primitief kadasterplan (1826-1843) zien we bebouwing in het noorden van het onderzoeksgebied. Het gaat om één gebouw en een deel van een tweede gebouw. De achterliggende zone in het zuiden is onbebouwd. Op de Atlas der Buurtwegen (1841) zien we een gelijkaardig beeld weergegeven als op het primitief kadasterplan (Figuur 23).

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 24) en een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 25) hebben helaas onvoldoende resolutie om hier verdere uitspraken over te kunnen doen. We kunnen enkel besluiten dat het terrein nog bebouwd lijkt. Een luchtfoto uit 2000-2003 toont ons de huidige bebouwing op het terrein. Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

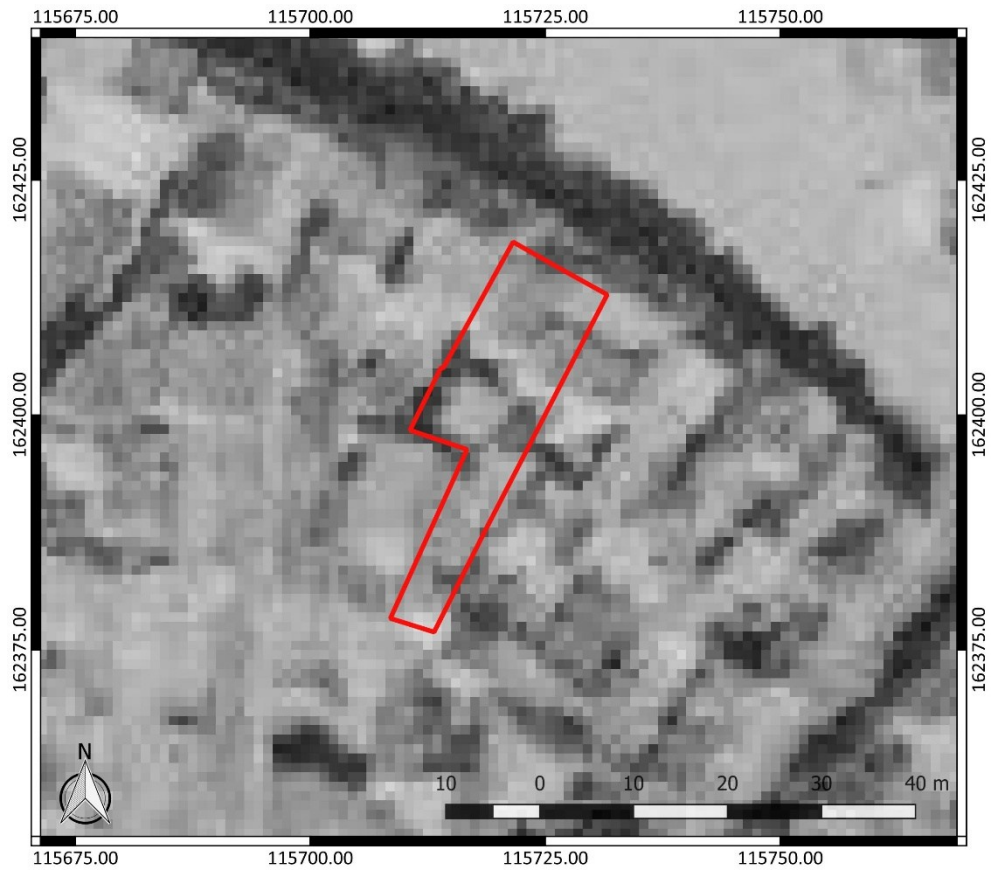
¹⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Stadswoning [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8451> (geraadpleegd op 7 januari 2026).

Figuur 22: Primitief kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://agatha.arch.be>)

Figuur 23: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

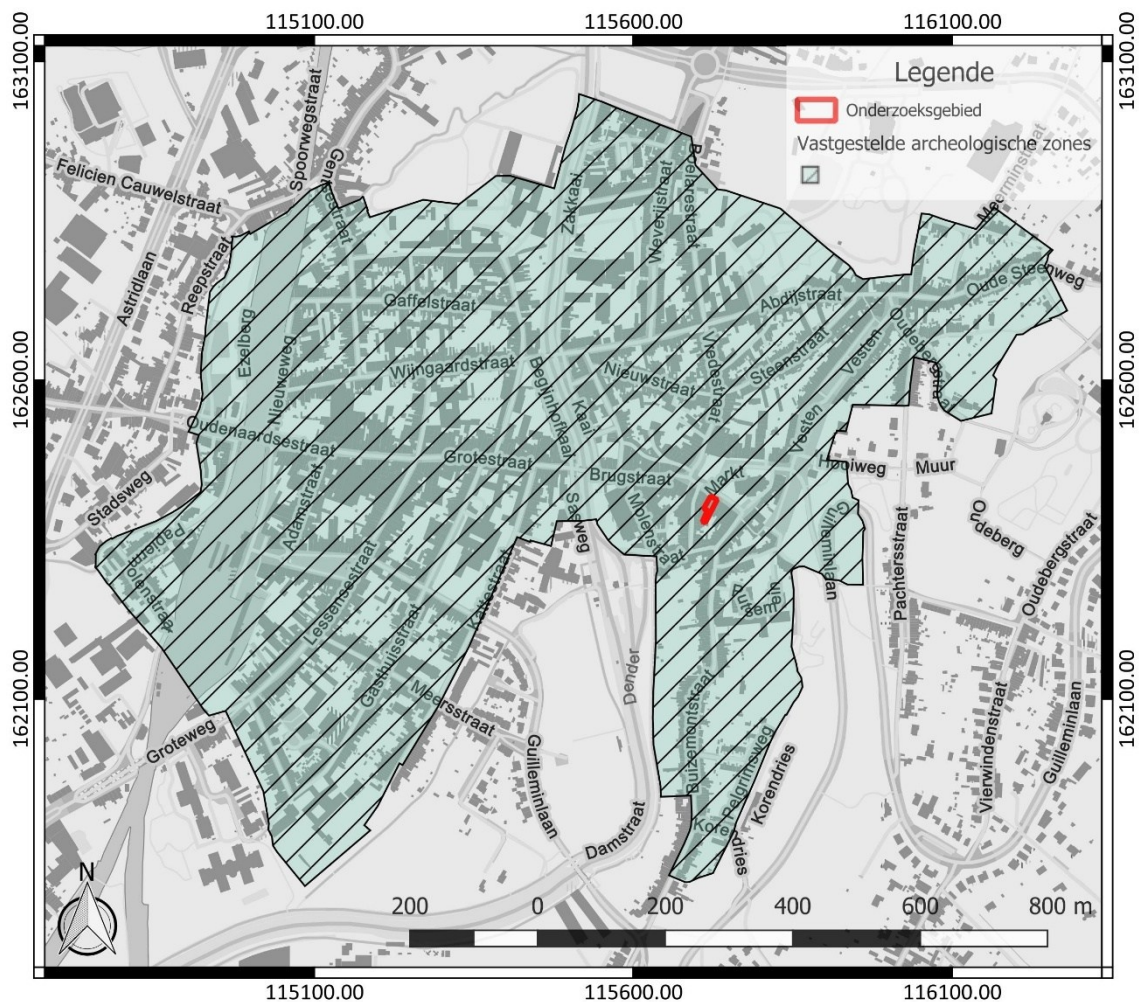
Figuur 24: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Hoger vermeldden we reeds dat het onderzoeksgebied gesitueerd is in de vastgestelde archeologische zone 'Historische stadskern van Geraardsbergen'. Het bevindt zich meer bepaald in het oosten van de vastgestelde archeologische zone.

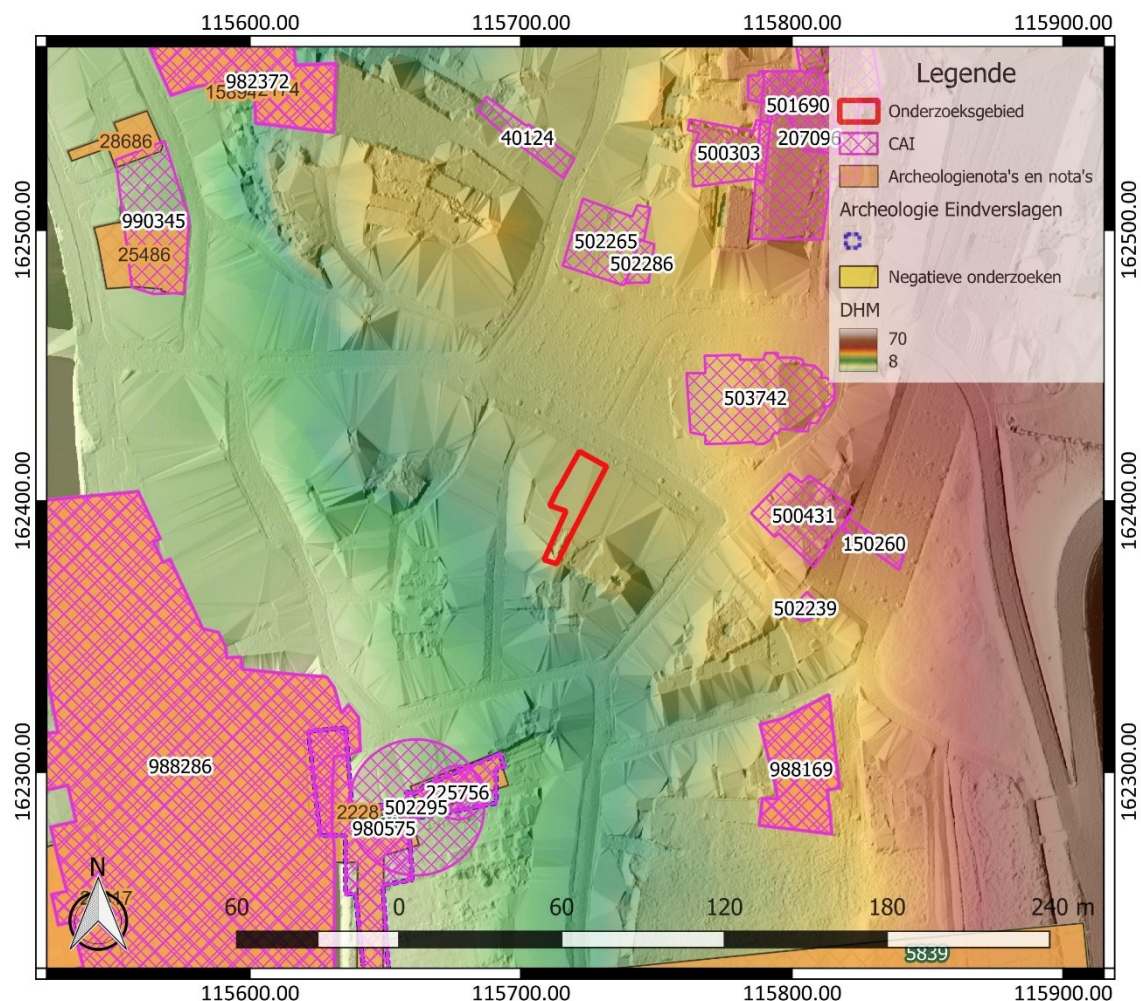

Figuur 26: Situering van het onderzoeksgebied binnen de vastgestelde archeologische zone, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 27). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Vlakbij, op de Markt, vinden we de Sint-Bartholomeuskerk (CAI ID 503742), waarvan de bouw gestart werd in de 15de eeuw. Op deze plaats bevond zich in de 13de eeuw al een kapel. Vanaf 1412 werd het een parochiekerk.¹⁶

¹⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Sint-Bartholomeuskerk [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/503742> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

Figuur 27: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DTM 5 m

Ten zuiden hiervan bevindt zich de Dekenij (CAI ID 50043), een 18de-eeuws herenhuis.¹⁷ Het bevond zich vlakbij de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Bij onderzoek ter hoogte van CAI ID 150260 kwamen een uitbraakspoor en een puinlaag van de ontmanteling daarvan aan het licht.¹⁸ Ten zuiden van de Dekenij vinden we de Dierkosttoren (CAI ID 502239). De toren maakte ook deel uit van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling.¹⁹

Proefsleuvenonderzoek ter hoogte van CAI ID 988169 bracht verschillende kuilen van onbepaalde datering aan het licht en een gracht uit de nieuwe tijd.²⁰ Ook ter hoogte van CAI ID 988286 vond een proefsleuvenonderzoek plaats. Daarbij werden resten van middeleeuwse watermolens gevonden.²¹

¹⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Geraardsbergen Dekenij [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/500431> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

¹⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Vesten [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/150260> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

¹⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Dierkosttoren [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/502239> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Dierkoststraat 27 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/988169> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Geraardsbergen Stuwcomplex [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/988286> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

Ten zuiden van het onderzoeksgebied werden ter hoogte van CAI ID 225756 18de-eeuwse vondsten aangetroffen.²² CAI ID 502295 duidt de locatie van een toren aan, die deel uitmaakte van de tweede, laatmiddeleeuwse stadsomwalling.²³ Onderzoek ter hoogte van CAI ID 980575 bracht resten van de stadsgracht en een wallichaam aan het licht.²⁴

Ten noorden van het onderzoeksgebied vinden we het laatmiddeleeuwse stadhuis (CAI ID 502265).²⁵ Erlangs ligt het Vleeshuis (CAI ID 502286). De oudste resten hier gaan terug tot de vroege middeleeuwen.²⁶

Onderzoek ter hoogte van CAI ID 500303 bracht resten uit de volle middeleeuwen tot de nieuwste tijd aan het licht, waaronder een laatmiddeleeuwse waterleiding.²⁷ Op een aangrenzend terrein werden bij onderzoek resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd gevonden (CAI ID 207096). Het gaat om kuilen, greppelsegmenten en een bakstenen structuur.²⁸

Verder naar het westen is sprake van de vondst van resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd (CAI ID 40124), waaronder een beerkelder uit de 17de of 18de eeuw.²⁹ Proefputtenonderzoek ter hoogte van CAI ID 982372 bracht antropogene ophogingslagen en muurresten aan het licht. Ze worden in de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd gedateerd. Er werden geen oude looppniveaus of leeflagen herkend.³⁰ Tot slot vermelden we ter hoogte van CAI ID 990345 de aanwezigheid van een voormalige kloosterkerk uit de middeleeuwen.³¹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

²² Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Molenstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/225756> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Pijntoren [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/502295> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Geraardsbergen Buizemontstraat-Molenstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/980575> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Stadhuis [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/502265> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Vleeshuis [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/502286> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Markt 13 (Geraardsbergen 486e) [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/500303> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Markt [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207096> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

²⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Vredestraat 12/14 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/40124> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

³⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Penitentenstraat 27 [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/982372> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

³¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2026: Verdwenen kerk Penitentenklooster [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/990345> (geraadpleegd op 8 januari 2026).

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de historische kern van Geraardsbergen, langs de Markt. Op de Markt zou zich in de 13de eeuw al een kapel bevonden hebben. De oudste historische kaarten waarover we beschikken voor het onderzoeksgebied gaan terug tot de 16de eeuw. We zien dan reeds bebouwing weergegeven binnen het onderzoeksgebied. De kaarten laten echter pas vanaf de 18de eeuw toe om meer uitspraken te doen over de concrete bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Het lijkt er op dat de bebouwing zich aan de straatzijde bevond en dat de achterliggende zone onbebouwd was.

Met de oprichting van de huidige bebouwing op het terrein in de 19de en de 20ste eeuw vond mogelijk een aantasting van het oudere bodemarchief plaats. De zone aan de straatzijde en een beperktere zone op het achtererf van nr. 46 is namelijk onderkelderd. Het betreft kelders die in de nieuwste tijd aangelegd zijn. Vooral de kelders aan de straatzijde hebben er mogelijk voor gezorgd dat resten van oudere bebouwing verdwenen zijn.

Momenteel kunnen we de aanwezigheid van resten van bewoning uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd nog niet uitsluiten. Dat geldt ook voor relevante archeologische resten uit oudere periodes. Het terrein blijkt namelijk gekenmerkt te worden door een gunstige landschappelijke ligging. Het bevindt zich op de overgang van hoger gelegen gronden naar lager gelegen gronden, in de buurt van een waterloop en in de buurt van de overgang van een droge naar een matig natte bodem. Dergelijke locaties kunnen aantrekkelijk geweest zijn voor de mens in het verleden.

Enkel het potentieel op de aanwezigheid van een goed bewaarde steentijd artefactensite schatten we slechts laag in omwille van de verwachting dat al heel wat jongere antropogene bodemingrepen op het terrein hebben plaatsgevonden, in het kader van de historische bebouwing op het terrein.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de sloop van de bestaande bebouwing en de oprichting van nieuwe bebouwing met bijhorende omgevingsaanleg. De verstoringsdiepte van de verschillende geplande bodemingrepen varieert sterk. Ze ligt gemiddeld genomen tussen ca. 40 cm en 1,20 m. Plaatselijk, ter hoogte van de nieuw aan te leggen nutspuit, loopt de verstoringsdiepte sterker op tot maximaal ca. 3,20 m.

De bestaande bebouwing is ook nog voorzien van kelders. Deze kelders worden buiten gebruik gesteld en worden gedempt. De geplande werken zullen de verstoringsdiepte van de bestaande kelders niet overschrijden. De kelders hebben een gezamenlijke oppervlakte van ca. 122 m². Omdat de funderingswijze van de nieuwbouw nog niet helemaal vastligt, moeten we ook in de zone van de bestaande, op te vullen kelders uitgaan van een mogelijke integrale verstoring.

Figuur 28: Situering van de kelders binnen het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft aan dat het onderzoeksgebied mogelijk archeologisch potentieel kent. Er is sprake van een concrete verwachting naar resten van historische bebouwing die teruggaat tot de middeleeuwen of de nieuwe tijd. Verder is er ook sprake van een concrete verwachting naar structuren op het achtererf, zoals bijvoorbeeld waterputten en beerputten.

Ook de aanwezigheid van oudere relevante archeologische resten is op dit moment nog niet uit te sluiten, al schatten we het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite wel slechts laag in door de vele antropogene bodemingepen die in jongere periodes hebben plaatsgevonden op het terrein.

Van de oprichting van de huidige bebouwing op het terrein verwachten we dat die een negatieve impact op het oudere bodemarchief gehad kan hebben, vooral dan ter hoogte van de aangelegde kelders.

Een evaluatie van de impact van de geplande werken maakt duidelijk dat ze een mogelijke bedreiging voor het nog aanwezige bodemarchief vormen. Gezien het mogelijke archeologische potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd, verhard of begroeid is.

Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem beter in te kunnen schatten, maar omdat het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites slechts laag ingeschat wordt, is het kosten-baten efficiënter om meteen over te gaan tot een andere onderzoeksmethode.

Wel dient een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek is geschikt omdat een site met complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Naar aanleiding van plannen voor de sloop van de bestaande bebouwing en de oprichting van nieuwe bebouwing met bijhorende omgevingsaanleg diende een archeologienota opgesteld te worden. Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft aan dat het onderzoeksgebied mogelijk archeologisch potentieel kent. Er is sprake van een concrete verwachting naar resten gerelateerd aan historische bebouwing op het terrein. Gezien de ligging van het onderzoeksgebied binnen de historische stadskern van Geraardsbergen kunnen de resten van historische bebouwing teruggaan tot de middeleeuwen.

Ook de aanwezigheid van oudere relevante archeologische resten is omwille van de gunstige landschappelijke ligging van het terrein nog niet volledig uit te sluiten. Enkel het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite schatten we wel laag in omwille van de vele antropogene bodemingrepen die in jongere periodes al hebben plaatsgevonden op het terrein. Zo is bijvoorbeeld de huidige bebouwing onderkelderd. De aanleg van kelders kan een negatieve impact op het bodemarchief gehad hebben.

Van de geplande werken op het terrein verwachten we dat die ook een negatieve impact op het nog aanwezige bodemarchief kan hebben. Omwille van het verwachte archeologische potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch onderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Cock, M./G. Van Bockstaele, 2008: Gezicht op de steden van Aalst, Ninove en Geraardsbergen. Verklarende teksten bij de uitgave van de originele stadsplattegronden van Jacob van Deventer (circa 1565), *Het Land van Aalst* 60/4, 67-95.

Louis, A., 1975: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Geraardsbergen 10 W*, Gent.

Madalijns, G., 2017: *Beheersplan Sint-Bartholomeus Geraardsbergen*, Gent.

Van de Perre, D., 2011: De stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen tot 1500: een vergelijkende studie, *Het Land van Aalst* 63/1, 39-80.

4.2 Websites

Agatha (2026)
<https://agatha.arch.be/>

Cartesius (2026)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2026)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2026)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2026)
<https://www.geopunt.be/>

Het Land van Aalst (2026)
<https://www.hetlandvanaalst.be>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2026)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2026)
<https://www.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans-archeologie>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

